

УДК 372.881.161.1

Т. М. Цимбал

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ АВТОНОМНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ В ТЕХНІЧНОМУ ВУЗІ

© Цимбал Т. М., 2017

<http://orcid.org/0000-0001-5410-3345>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1117038>

Стаття присвячена такій актуальній проблемі сучасної методики навчання іноземної мови як розвиток автономії іноземних студентів.

Актуальність даної теми полягає в тому, що автономія в навчальній діяльності розглядається як необхідна умова професійної компетенції випускника.

В результаті аналізу поняття автономності в зарубіжній і вітчизняній лінгводидактиці визначено ступінь автономії студента в навчальному процесі; виділено організаційно-педагогічні умови, які створюються для реалізації автономного навчання; приведено методи, що підвищують їх активність і самостійність студентів. Доводиться ефективність навчання студентів метакогнітивним стратегіям у вивченні мови і стверджується, що автономна навчальна діяльність може бути присутня на всіх чотирьох етапах навчання професійно орієнтованого іншомовного спілкування.

Робиться висновок про розкріпачення педагогічних відносин суб'єктів освітнього процесу, а також про його переорієнтацію на особистість студента, формування його здатності до автономного оволодіння іноземною мовою. Тому актуальним завданням для викладача стає цілеспрямоване формування цих умінь у студента.

Ключові слова: автономія, навчальна автономність, автономна навчальна діяльність, метакогнітивні стратегії навчання, суб'єктність студентів, відповідальність.

Цимбал Т. Н. К вопросу развития автономии иностранных студентов в процессе языковой подготовки в техническом вузе

Статья посвящена такой актуальной проблеме современной методики обучения иностранному языку как развитие автономии иностранных студентов.

Актуальность рассматриваемой темы заключается в том, что автономия в учебной деятельности рассматривается как необходимое условие профессиональной компетенции выпускника.

В результате анализа понятия автономности в зарубежной и отечественной лингводидактике определяется степень автономии студента в учебном процессе; выделены организационно-педагогические условия, которые создаются для реализации автономного обучения; определены методы, повышающих их активность и самостоятельность студентов. Отмечается

эффективность обучения студентов метакогнитивным стратегиям в изучении языка и утверждается, что автономная учебная деятельность может присутствовать на всех четырех этапах обучения профессионально ориентированному иноязычному общению.

Делается вывод о раскрепощении педагогических отношений субъектов образовательного процесса, а также о его переориентации на личность студента, на формирование его способности к автономному овладению изучаемым языком. Поэтому актуальной задачей для преподавателя становится целенаправленное формирование этих умений у обучаемого.

Ключевые слова: автономия, учебная автономность, автономная учебная деятельность, метакогнитивные стратегии обучения, субъектность студентов, ответственность.

Tsymbal T. M. On the development of the autonomy of foreign students in the process of language training in a technical university

The article is devoted to such an urgent problem of modern methods of teaching a foreign language as the development of the autonomy of foreign students.

The relevance of the considered topic lies in the fact that autonomy in educational activities is considered as a necessary condition for the graduate's professional competence, which is the main goal of both the educational institution and the conscious student.

As a result of the analysis of the autonomy concept in foreign and domestic linguodidactics, the degree of student autonomy in the learning process is determined by psychological, methodological, and communicative components.

Organizational and pedagogical conditions that are created for the realization of autonomous learning are described: co-management of the learning process; conformity of the content of education with the standard and the process of self-realization of the student's personality; the adequacy of resource support for the purpose of the educational program; readiness of students and teachers for autonomous learning in an emotionally-motivational, cognitive and activity context.

Within the framework of an autonomous study by students of a foreign language, three main methods were identified that increased their activity and independence: the method of problem representation of the material; partial search method (heuristic) and research method.

The effectiveness of teaching students the metacognitive strategies in the study of language, which are divided into strategies for planning their actions, setting intermediate goals, reflection, self-esteem, flexibility.

It is claimed that autonomous learning activities can be present at all four stages of training for professionally oriented foreign-language communication (preparatory, training, practice and self-assessment).

In conclusion, it is claimed that the fundamental changes in the language educational process are primarily related to the emancipation of the pedagogical relations of the educational process subjects, as well as its reorientation to the personality of the student (student), to the formation of his ability to autonomously

master the language studied. Therefore, the actual task for the teacher becomes a purposeful formation of these skills in the learner.

Key words: *autonomy, academic autonomy, autonomous learning activity, metacognitive learning strategies, subjectivity of students, responsibility*

Постановка проблеми. Становлення інформаційного суспільства, в якому здібність добувати, переробляти і використовувати інформацію має першорядне вирішальне значення, є основною особливістю сьогоденного світу, що трансформує стиль нашої праці, спілкування та навчання. Підвищену цінність набуває не стільки знання сукупності певних фактів і даних самих по собі, скільки вміння їх осмислювати й інтерпретувати, оскільки з часом дані і факти можуть застарівати або набувати іншого змісту. Природно, що така зміна ціннісного акценту безпосередньо позначається на цілі та змісті сучасної освіти. Зараз важливо не стільки передати студенту конкретний набір знань, умінь і навичок, скільки навчити його бути «самопрограмованим», здатним швидко і самостійно здобувати нові знання і критично їх осмислювати.

Для здійснення цих завдань необхідно насамперед виховати у студента здатність до автономного навчання протягом усього життя, розвитку автономної мовної особистості студента як основи соціальної адаптації та професійного становлення.

У сьогоденній ситуації недостатньо навчати іноземної мови як набору відомостей про цю мову або навіть як набору найголовніших комунікативних навичок. Необхідно навчити студентів користуватися іноземною мовою як інструментом критичного аналізу, наукового дослідження, експериментування і співпраці, спільного вирішення задач, необхідних для успішного існування в сучасному світі.

Проблема досягнення освітньої автономності іноземних студентів в сфері мовної підготовки в даний час стала особливо актуальною ще й тому, що вивчення іноземної мови – це завжди чергування ситуацій комунікативної і автономної діяльності.

Аналіз попередніх досліджень дозволив з'ясувати, що питання розвитку автономії учнів/студентів розглядається як один з найважливіших принципів навчання у вітчизняній і у зарубіжній лінгводидактиці.

Поняття автономії учня було введено Х. Холеком. Він також першим заявив про важливість автономного навчання іноземним мовам. На думку

автора, автономія учня полягає в умінні брати на себе «відповідальність за всі рішення, що стосуються усіх аспектів навчальної діяльності, а саме: визначення цілей, а також змісту навчання; вибір навчальних методів і технологій, які можуть бути використані; управління навчальним процесом (ритм, час, місце навчання), оцінка досягнутих результатів» [6, с. 3].

Дослідник Л. Дікінсон порівнює поняття «автономність» з такими поняттями, як «самоврядування» та «індивідуалізація навчання», і вважає, що найважливішою характеристикою освітньої автономії того, хто вивчає іноземну мову, є адекватний розподіл відповідальності за вивчення нового в навчальному процесі.

Більш повне визначення автономії учня запропоновано у роботах Д. Літтла [8]. Автономія в сфері навчальної діяльності розглядається автором як здатність реалізації незалежних і самостійних дій, критичної рефлексії, прийняття рішень. Вона включає і в той же час зумовлює формування специфічного психологічного ставлення до навчальної діяльності. Автономія проявляється як в самому способі навчання, так і в більш широкому контексті, який передбачає перенесення результатів навчальної діяльності на інші сфери дії особистості. Д. Літл, представляючи автономність у вигляді здатності, надає автономному учню новий психологічний статус, що характеризується суб'єктністю і незалежністю в діях.

Д. Літл також дає «негативний список», що не є автономність, уточнюючи наступні моменти [10, с. 81]:

1. Автономність – це не синонім самоосвіти; іншими словами, автономність не обмежується вивченням без допомоги викладача.

2. Навчальна автономність учня не має на увазі зняття відповідальності викладача за навчальний процес, це не є всюдозволеність учнів.

3. З іншого боку, автономність не є якимось іншим методом викладання.

4. Автономність не є якимсь єдиним станом учнів, що легко описується.

5. Автономність не є постійною характеристикою, що досягається учнями.

Досліджуючи психологічний аспект навчальної автономності. Л. ван Лієр підкреслює, що автономність учнів характеризується: саморегуляцією, мотивацією, глибоким засвоєнням (гносеологічний аспект); відповідальністю, вільним вибором, демократичністю освіти (аксіологічний аспект). [7]

Автономність в трьох аспектах: суб'єкта пізнання, суб'єкта комунікації і особистості У. Літлвуд розглядає, який виділяє бажання і здатність учня діяти незалежно як один з найважливіших компонентів формування його освітньої автономії. Відзначається, що «бажання здійснювати самостійні вчинки залежить від рівня мотивації і впевненості студента, а здатність - від його рівня знань і умінь ... Студент повинен вчитися самостійно, спілкуватися на мові також самостійно і бути самостійним як особистість» [2, с. 68].

Е. А. Таранчук трактує поняття освітньої автономії з трьох позицій:

1) як особисту якість (індивідуальне психологічне ставлення учня до процесу навчання і придбання знань, бажання і здатність взяти на себе управління своєю навчальною діяльністю);

2) в соціально-політичному контексті (визнання прав учня в рамках освітньої системи, надання йому певної свободи в навчанні з боку викладача);

3) з організаційно-методичної сторони (один із способів організації навчання) [5].

«Як нагальну потребу кожної людини, його прагнення до незалежності, відповідальності та самостійного прийняття життєво важливих рішень» розглядає автономність Л. Маріані [2, с. 68].

Метою статті є розкриття поняття «автономність» у зарубіжній і вітчизняній лінгводидактиці, розгляд організаційно-педагогічних умов, методів підвищення активності іноземних студентів, метакогнітивних та індивідуальних стратегій навчання для розвитку автономності іноземних студентів у процесі мовної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Всебічний аналіз зарубіжних і вітчизняних робіт, присвячених дослідженню проблем автономізації навчання, дозволяє зробити висновок, що під навчальної автономністю розуміється інтегративна здатність особистості, що забезпечує управління і здійснення освітньої діяльності, продуктивність якої забезпечується конструктивною і творчою межсуб'єктною взаємодією і пов'язується зі створенням особистісно-значущого освітнього продукту.

Автономія студента визначається як здатність самостійно вибудовувати навчальну діяльність, усвідомлено управляти нею, вибирати і застосовувати різні стратегії, критично осмислювати і коригувати їх, нести відповідальність за реалізацію прийнятих рішень, що стосуються власної навчальної діяльності.

Ступінь автономії іноземного студента в навчальному процесі характеризують психологічні компоненти (мотивація, рефлексія, самоконтроль, самоаналіз); методологічні компоненти (володіння способами і прийомами самостійної діяльності, самоврядування навчальною діяльністю, вміння визначати для себе навчальні цілі і рухатися до їх досягнення); комунікативні компоненти (здатність формулювати проблему, обговорювати питання, що виникають в ході навчального процесу, з викладачами та однокурсниками) [3].

На нашу думку, основу для реалізації автономного навчання складають організаційно-педагогічні умови, що створюються навчальному закладі:

1. Співуправління процесом мовної підготовки в навчанні, що сприяє становленню діалогової культури відносин між студентом і викладачем.

2. Відповідність змісту освіти не тільки встановленому стандарту, але і процесу самореалізації особистості студента, що забезпечує дотримання єдності особистісних і предметних цілей при обліку прав учня на отримання якісної освіти.

3. Відповідність ресурсного забезпечення меті освітньої програми (комплексного навчально-методичного, інформаційного, науково-методичного забезпечення).

4. Готовність студентів і викладачів до автономного навчання, яка проявляється в емоційно-мотиваційному контексті (позитивне ставлення до автономної навчальної діяльності, розуміння її значущості); в когнітивному контексті (поінформованість про зміст, структуру автономної навчальної діяльності, її об'єктах); в діяльнісному контексті (наявність компетентностей в сферах самоорганізації і самоздійснення навчальної діяльності).

У рамках автономного вивчення студентами іноземної мови існує, на думку дослідників, три основні методи, що підвищують їхню активність і самостійність. Це такі методи, як:

- метод проблемного викладу, який трактується як формулювання педагогом на уроці пізнавальної завдання безпосередньо перед викладом матеріалу для того, щоб розкрити систему доказів, порівняти різні точки зору і підходи, показуючи спосіб вирішення поставленого завдання;

- частково-пошуковий (евристичний) метод, який полягає в організації активного пошуку рішення висунутих педагогом (або самостійно

сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога, або на основі евристичних програм і вказівок;

- дослідницький метод, який передбачає, що студенти після постановки ряду проблем і завдань, короткого усного або письмового інструктажу самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження і вимірювання, виконують інші дії пошукового характеру.

Застосовуючи ці методи на уроці, викладач розвиває у студентів такі якості, як ініціативність, творчий пошук, підвищення інтересу до пізнання і гнучкість мислення, здогад.

Отже, викладачу необхідно не просто передавати знання, але вчити студентів їх добувати, тобто вчити їх самостійно вчитися, тому що метою навчання іноземної мови визнається розвиток у студентів умінь вчитися найефективнішими способами, умінь управляти, організовувати своє навчання і самостійно оцінювати результати своєї праці.

З метою розвитку в студентів автономії завдання викладача полягає в тому, щоб підвищити частоту використання деяких стратегій навчання, зокрема тих, які називаються метакогнітивними. В цьому випадку студенти контролюють своє навчання, керують, оцінюючи процес навчання, і приймають необхідні рішення.

Метакогнітивні стратегії у свою чергу можуть підрозділятися на стратегії планування і контролю результатів. Серед метакогнітивних стратегій можна виділити такі: планування своїх дій при виконанні навчального завдання; постановку проміжних цілей; рефлексію, що дозволяє учневі адекватно оцінювати свої сильні і слабкі сторони; самооцінку; гнучкість, що дозволяє вибрати потрібну стратегію навчання.

Саме в розвитку цих стратегій і полягає основне завдання викладача іноземної мови, який готує студента до подальшого, автономного навчання. Студенти також повинні активно використовувати індивідуальний набір когнітивних стратегій при навчанні, наприклад, стратегії узагальнення, моніторингу, регуляризації, здогаду та інші.

Доцільно приділити час на занятті обговоренню цих стратегій, оцінити ефективність кожного підходу, пояснити студентам, що завжди є більше, ніж один спосіб вирішити будь-яке завдання, а кожна людина має індивідуальний навчальний стиль, ефективний саме для нього.

Автономна навчальна діяльність може бути присутньою на всіх етапах навчання професійно-орієнтованого іншомовного спілкування. Навчання іншомовного спілкування проходить чотири навчальних етапи: підготування, тренування, практики і самооцінки. [1]. Очевидно, що ці етапи будуть відрізнятися не тільки за видами навчальних дій, але і за ступенем автономії студента. Перші два етапи – підготовчий і тренувальний – потребують безпосередньої участі викладача, який ініціює, мотивує іншомовне спілкування студентів, організовує тренування на спеціально підготовлених матеріалах і здійснює їх при постійному контролі зі свого боку. При цьому мається на увазі не традиційне бачення викладача як «транслятора знань», а як стратега, консультанта, експерта, партнера по спілкуванню. На цих етапах відбувається розвиток навчальної автономії. Тут можна говорити тільки про часткову (обмежену) автономії.

Так, на першому етапі підготовки викладач розвиває психологічний і методичний компоненти навчальної автономії: стимулює мовнорозумову діяльність, допомагає долати труднощі, розсіює невпевненість, формує позитивне ставлення до процесу навчання і його змісту, допомагає визначити проміжні та кінцеві цілі навчання, пропонує завдання на засвоєння мовних засобів.

На етапі тренування викладач навчає студентів визначати власні навчальні стилі і навчальні стратегії, що підходять для них, при одночасному формуванні комунікативних умінь.

Повної автономії студент може досягти лише на третьому етапі - етапі практики. На даній стадії студент опановує прийомами самостійної організації практики в спілкуванні на мові, що вивчається. Забезпечити спілкування в умовах автономії можна завдяки комп'ютерним комунікаціям.

На завершальному етапі самооцінки при певній ступені відокремленості, незалежності від викладача і прийнятті на себе його функцій студент оцінює свій досвід навчальної діяльності, проводить самокоррекцію як результату, так і використаних способів навчальної діяльності. На даному етапі викладач допомагає студенту усвідомити критерії оцінки рівня сформованості комунікативних умінь.

Висновки. Таким чином, ми вважаємо, що розвиток навчальної автономії буде сприяти більш ефективному навчанню спілкування на іноземній мові, тому що автономна навчальна діяльність мотивує, стимулює іноземних

студентів до активної, усвідомленої навчальної діяльності, посилює їхню ініціативність і відповідальність.

Ми розглянули лише деякі можливості для організації автономної навчальної діяльності іноземних студентів в процесі мовної підготовки. Використання цих можливостей буде сприяти підвищенню ефективності навчального процесу. При цьому ступінь ефективності буде залежати в першу чергу від того, наскільки іноземний студент володіє прийомами а способами самостійної роботи, тобто вміннями автономної навчально-пізнавальної діяльності. Тому актуальним завданням для викладача стає цілеспрямоване формування цих вмінь у студентів.

Література

1. Насонова, Е .А. Развитие учебной автономии студентов неязыковых вузов при обучении иноязычному общению *Вестник гуманитарного факультета Ивановского государственного химико-технологического университета*. 2009. № 4. С. 318–322.
2. Нечаев В. Я. Социология образования. М. : МГУ, 1992. 142 с.
3. Полина В. С. От самостоятельности к автономному обучению иностранному языку. РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2012. 208 с.
4. Поляков О. Г. Самоконтроль в обучении английскому языку. *Иностранные языки в школе*. 2005. № 7.
5. Таранчук Е. А. Автономность в обучении как образовательная и педагогическая цель. URL: [http:// www. do. kspu. ru](http://www.do.kspu.ru)
6. Holec, H. *Autonomy and Foreign Language Learning*. Oxford: Pergamon, 1981. 87 p.
7. Lier, L. Van *Interaction in the language curriculum. Awareness, autonomy and authenticity*. Harlow: Longman. 1996.
8. Little, D. *Learner Autonomy: Definition, Issues and Problems* – Dublin: Aut-enthic, 1991. [Electronic resource]. Mode of access: <http://pracownik.kul.pl/files/10134/public/learnerautonomy.pdf>
9. Littlewood, W. *Communicative Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
10. *Teaching Modern Languages/Edited by Ann Swarbrick*. . London and New York in association with The Open University, 1994. 185 p.